

Kültür ve KiŖilik

Dr. B. Nilüfer Ulu

- İnsanın biyolojik ve kültürel bir varlık olarak incelenmesi gerektiğini savunan antropolojinin çalışma alanlarından biri de psikolojik antropolojidir. Psikolojik antropoloji, temel olarak kültürün kişiliğin oluşmasındaki etkisini ve kişilik özelliklerinin kültüre yansımalarını inceler.
- Birey doğduğu andan itibaren bir yandan karşılanması gereken biyolojik gereksinimleri, öte yandan kültürün gereksinimleri ile karşılaşır. Bu iki gereksinimin karşılanma şeklinin bireyin temel kişilik yapısının nasıl oluşacağına dair ipuçlarını bize verdiği görülmüştür

- Kişinin kendini ifade ediş i içine doğduğ u kùltùrden bağımsız dùşùnùlemez. Kiş i benliğ ini tanımlarken, içine doğduğ u kùltùrùn birey üzerindeki beklentilerini farkına varmadan dahil ederek tanımlar. Aynı zamanda farklı kùltùrel özellikler gösterenler üzerinden kendini anlamlandırır, yani ötekini anlayarak kendinin farkına varır.
- Bireylerin kişilik özellikleri elbette genetik faktörlerden etkilenmektedir ama onun yanında kùltùrel koşullar da kişilik özelliklerini etkiler. Nasıl bir coğrafyada yaşadığı, etrafındaki inanç sistemi, siyasi sistem, çocuk yetiştirme uygulamaları gibi pek çok değişken bireyin doğduğ u andan itibaren biyolojik gereksinimlerinin karşılanırken kùltùrel gereksinimlerle nasıl uyum sağladığına göre kişilik yapısını etkilemektedir

- Pek çok disiplin ile birlikte çalışan sosyal antropoloji, bu noktada psikoloji ile ortak bir paydada buluşur.
- Psikolojik antropoloji “ilkel toplumların” psikolojisine dair eski varsayımlardan başlayıp, Freud’un kültürel olgulara ait kuramlarına, kültürün Freudun psikanalitik açıklamalarına, kişiliğin ve benliğin oluşumunda kültürün rolüne dek geniş bir alana yayılır. Çağdaş psikoloji kuramlarından da etkilenerek kültürel davranışın genetik temellerinin araştırılması, öğrenmenin bilişsel bağlamından çok toplumsal açıdan ele alınması, geleneklerden kaynaklı psikolojik rahatsızlıkların incelenmesi, beden dilinin kültürel farklılıklarının araştırılması gibi pek çok yeni alanda çalışmalar karşımıza çıkmaktadır.

- Bir psikiyatrist olan **Kardiner**, bir toplumun üyelerinin bir kişilik özelliğini paylaşamayacağını öne sürmekle birlikte, temel kişilik yapısının tek bir toplumda kişilik ve karakter özelliklerinin biçimleniş tarzını etkilediğini savunur. Böylelikle davranış örüntüleriyle kültürel süreçler arasındaki ilişkileri araştıran Linton, DuBois, West, Kluckhohn, Benedict gibi diğer kültür kişilik kuramcılarının da yolunu açmış olur

- Kültür ve kişilik yaklaşımı farklı toplumlarda ocuk bakımı ve insan davranışları arasındaki ilişkiyi açıklamayı hedefler. Farklı toplumlardaki insanlar arasındaki farklılıkların çocukluktan itibaren oluşturulan kültürel farklılıklardan kaynaklandığını düşündürür. Bu, kişilik gelişiminin her toplumun kendine özgü kültürel değerlerine göre erken çocukluk döneminde atıldığı anlamına gelir. Bu nedenle antropologlar karmaşık kültür örüntüleri ve simgeselliğini ele alarak ocuk gelişimine ağırlık vermişlerdir.

- Kùltùrden kùltùre değişen bakım ve yetiştirme tarzları incelendiğinde bunların bazılarının çocuğun bir dönemine ait gereksinimleri karşıladıkları, bazılarının da dönem gereksinimlerini engelledikleri gr÷lmektedir. Geleneksel yetiştirme tarzları, bazı bilimsel gerçeklerle çeliştikleri durumlar olsa da, o toplumda istenilen kişiliğin biçimlenmesinde b÷y÷k etkendir.

- Bebeklik döneminde beslenme kundaklama gibi alanlarda incelendiğinde beslenme tarzı yeni doğan bebek ile annenin sadece fiziksel değil kültürel de ilk temasıdır. Süt verme biçimi, süresi, zamanlaması kültürden kültüre değişmektedir. **Mead**, daha önce söz edilen Arapesh, Mundugumor ve Tchambuli araştırmasında, Arapesh çocuklarının yumuşak, nazik, cömert ve iyimser olmaları onların anneleri tarafından bolluk şefkatle büyütülmesine, sürekli sevgi gösterilip güven duygusunun verilmesinden kaynaklandığını belirtir. Mundugumor'daki çocukların ise yoksunluk ve haşinlikle bakılması nedeniyle sert, kavgacı, sabırsız ve güvensiz kişilik özellikleri göstermesiyle sonuçlandığını belirtmiştir.

- Bu alandaki bir diğer önemli isim olan **Benedict** ise üç kültür üzerinde yaptığı çalışma sonucunda Zunilerin kişisel yetkeye, şiddete ve duyguya yer vermeyen özellikler taşıdığını belirtirken, Zenginliğe ve cinsel başarıya önem veren Dobular için başarı bir başkasının elindekini almayla ölçülüdür buna bağlı olarak kişiliklerinde de düşmanlık, hainlik duygularının bulunarak sinsi ve şüpheli bir özellik taşıdığını öne sürmüştür. Üçüncü kültür Kwaikuit'lerdir. Bu kültürde zenginlik ve soyluluk itibar kazandırmakta ve bunun için gerekli ekonomik yarışın çocukluktan başladığı görülmektedir. Benedict onları aşırı saldırgan, birbirlerine kapalı ve güvensiz olarak tanımlamıştır.
- **Malinowski** Trobriand'da ceza ve baskıya yer vermeyen, sevgi ve yakınlık gösterilerinin yer aldığı çocuk yetiştirmelerinin, başkalarıyla kolay ilişki kurabilen , kendine güven duyabilen bir kişilik oluşturduğunu gözlemlemiştir.

- **Whiting ve Child'**ın yaptığı bir araştırmada yaklaşık 200 toplumun bilgilerini oral dönem, anal dönem, cinsellik, saldırganlık ve bağımsızlık eğitimleri bakımından sınıflanmış ve hastalıkları anlatmak için kullanılan tanımlarla karşılaştırılmıştır. Çocukluk çağına ait beslenme kaygılarının yüksek olduğu toplumlarda yetişkinlikte hastalık ifadelerinin oral yorumlar olduğu görülmüştür. Annelerin süttten kesme zamanı stresli bir dönemdir. Gerçekte süttten kesme tarzı ve zamanının etkileri olsa da çocuğa bakım veren kişi ya da kişiler tarafından diğer gereksinimlerin karşılanması durumunda olumsuz bir tutum gerçekleşmeyebilir.
- Anal dönem için de araştırmalar yapılmış ve tuvalet eğitimi sırasındaki tutumlar, tarzlar, uygulama zamanları incelenmiş. Beslenmede olduğu gibi tuvalet eğitiminde de kültürden kültüre farklılık gösteren uygulamalarla karşılaşılmıştır. Yine Whiting ve Child yaptıkları araştırmada sıkı tuvalet eğitimi olan toplumlardaki hastalık yorumlarının anal özellikler taşıdığını belirtmiştir

- 1950'lerde karı koca Whiting'ler tarafından geliştirilmiş ve 6 kültürü içine alan bir çocuk yetiştirme araştırması yapılmış ve böylece farklı kültürleri karşılaştırma olanağı sunulmuştur. Kuzey Hindistan, Meksika, Okinawa, Filipinler, New England ve Doğu Afrika'da altı farklı ekip tarafından eşgüdümlü olarak yapılmış bu çalışmada ortak bir kılavuz üzerinden anne çocuk arasındaki etkileşim incelenmiştir. Bakıp büyütme, özgüven, sorumluluk, başarıya yönelim, baskınlık, itaat ve sosyallik değişkenlerini dikkate alarak görüşme yapılmış ve davranışlar gözlenmiştir. Sonucunda çocuk yetiştirmenin psikolojik niteliklerinin temel olarak inceledikleri toplumları sınıflandırdılar. Örneğin bazı toplumlarda anneler diğerlerine göre daha fazla sevgi gösteren olarak değerlendirildi. Çocuk yetiştirme örüntüleri savaşın varlığına ya da yokluğuna bağlı kültürel bir özellik olarak bağlantılandırılmıştır.

- 1950'lilerde kültür kişilik akımı eleştirilmeye başlasa da (bireyin erken çocukluk yaşantılarının yetişkin kişiliğini belirlemesi için yani süreklilik varsayımını kanıtlaması için boylamsal çalışmaların eksikliği/tek tip kültüre tek tip kişilik eleştirisi vs.) farklı bakış açıları eklenerek günümüzde de psikolojik antropoloji çalışmaları devam etmektedir.
- Farklı kültürlerin araştırılması ile araştırma içindeki değişkenler artmış oldu. Değişkenlerin daha kapsamlı hale gelmesi neyin tipik olup neyin olmadığını da değerlendirilmesi sırasında bakış açısını genişletmiş oldu. Böylece eğer incelenen kavram farklı kültürlerde aynı şekilde ortaya çıkıyorsa sebebinin biyolojik kökenli olduğu ya da ortak bir sosyal-kültürel yapının bulunduğu, farklılaşıyorsa çevresel koşulların devreye girdiği söylenebilir oldu.